

Kamuoyu Görüşünün Alınması

Politik Karar Alma Sürecinde Sivil Katılım için Taslak Rehber

İstişare sürecinde öne çıkan noktalara ilişkin bir önsöz bu rehberin son taslağına eklenecektir.

I. Kapsam ve Tanımlar

1. Karar alma süreçlerine katılım yönetimin bütün seviyelerinde (yerel, bölgesel ve ulusal) temin edilmeli ve siyasi erkin yürütme ve yasama organlarında da gözetilmelidir.
2. Politik karar alma sürecine katılım hakkı bireyler, kamunun bütünü, hükümet dışı örgütler (HDÖ) ve sivil toplum olmak üzere tüm ilgili taraflara ve paydaşlara tanınmalıdır:
3. Rehberde kullanılan temel kavramların tanımları aşağıdaki gibidir:
 - *Sivil katılım*, HDÖler ve sivil toplumun kamunun bütününe ya da bir bölümünü etkileyen politika belgesi, strateji, yasa tasarısı ve herhangi bir düzenleme oluşturmak gibi kamu kurum ve kuruluşlarının aldığı politik kararlara etkin katılımını ima eder.
 - *Hükümet dışı örgütler (non-governmental organisation-NGO) ya da sivil toplum örgütleri (civil society organisation-CSO)*¹ kar amacı gütmeyen kurucularının ya da üyelerinin hedeflerini gözeterek gönüllü ve özerk yapılar ya da kuruluşlardır. Gönüllü gruplar, kar amacı gütmeyen kuruluşlar, dernekler, vakıflar, hayır kuruluşları, coğrafi temelli ya da ortak ilgi alanına dayalı topluluk

¹ Görüldüğü gibi, taslak belgenin orijinalinde hükümet dışı örgüt ve sivil toplum örgütü aynı şekilde tanımlanmıştır. Bu bağlamda, metnin bütününde de sivil toplum örgütü yerine hükümet dışı örgüt terimi kullanılmıştır. Türkçe'de bir süredir sivil toplum kuruluşu ya da sivil toplum örgütü terimleri daha yaygın şekilde kullanılıyor olsa da çeviride orijinal metne sadık kalınmıştır.

örgütlenmeleri ve savunuculuk grupları gibi örgütlü sivil toplum tarafından temsil edilebilirler.

- *Elverişli ortam*, HDÖlere yönelik politika, yasal mevzuat ve uygulamaların örgütlenme özgürlüğü, toplanma özgürlüğü ve ifade özgürlüğü gibi temel hakların muhafaza edileceği şekilde düzenlendiği durumu ifade eder.

II. Koşullar ve Prensipler

4. Etkin/anlamalı sivil katılımı mümkün kılan koşulların arasında hukukun üstün olduğu bir düzen, temel demokratik ilkelere bağlılık, politik irade, buna uygun mevzuat, açık ve net prosedürler, uzun vadeli destek, sürdürülebilir sivil toplum için gerekli kaynaklar ve diyalog ve işbirliği için gereken ortak alanlar yer alır.
5. Çeşitli düzeydeki kamu kurum ve kuruluşları, HDÖler ve genel olarak sivil toplum etkinliklerinde aşağıdaki ortak prensipleri temel almalıdır:
 - *Katılım*: Çeşitli paydaşların görüşlerinin doğrudan ya da HDÖlerin kanalize etmesi ile toplanması ve karar-alma sürecinde bir etken olarak kullanılması,
 - *Açıklık, saygı ve sorumluluk*: Tüm aktörlerin ilkeleri karşılıklı güven ve dürüst etkileşimin temeli olarak benimsemesi,
 - *Hesap verebilirlik ve şeffaflık*: Karar verme sürecinin tüm aşamalarında şeffaflık ve güven,
 - *Bağımsızlık ilkesine saygı*: Görüşleri yetkili kurum ve bireylerin görüşlerine ters düşse bile HDÖlerin hedef, karar ve eylemlerinde bağımsızlık ilkesine saygı duyulması,

- *Erişilebilirlik*: HDÖlerin görüş ve tavsiyelerine zamanında ve uygun şekilde geri dönüş yapılması ve karar alma sürecine katılımın gerçek bir etki yaratması için bu koşulların temin edilmesi,
- *Ayrımcılık yapmama ve kapsayıcılık*: Tüm ilgili birey ve kuruluşlara eşit muamele edilmesi ve sürece dahil edilmesi.

III. Elverişli Ortam

6. Üye ülkeler, örgütlenme özgürlüğü, toplanma özgürlüğü ve ifade özgürlüğü gibi temel hakları hem yasal süreçlerde hem de uygulamalarda muhafaza eden ve HDÖlerin kurulmasını ya da faaliyetlerini kısıtlayan uygulamalara sınır koyan elverişli bir ortam sağlamalıdır.
7. HDÖler özgürce kayıt olabilmeli, ancak öte yandan resmi kayıt şartı aranmaksızın faaliyette bulunabilmelidir. HDÖler kendi iç yönetim yapılarını, üyelik sistemlerini ve operasyonel yöntemlerini hesap verebilirlik ve şeffaflık ilkelerine dayanarak kendileri belirleyebilmelidir.
8. HDÖler usulsüz idari yükümlülükler ya da izine tabi tutulmadan yerli ve yabancı kaynaklardan fon isteyebilmeli ve alabilmelidir.
9. HDÖler, görüşlerinde mevcut kamu politikası ile uyum şartı aranmaksızın ve ilgili konuda bir yasal düzenleme değişikliği talep edilmesine de olanak tanıyacak şekilde, kamu çıkarını ilgilendiren konularda araştırma, eğitim ve savunuculuk faaliyetlerini gerçekleştirmekte özgür olmalıdırlar.
10. Çeşitlilik barındıran canlı bir toplum inşa edilebilmesi için sivil toplumun çoğulcu demokrasideki rolü ve kamusal konulardaki savunuculuk ve gözetim fonksiyonunun önemi kavranmalı ve muhafaza edilmelidir.

11. Alternatif görüşler savunan ve belli konulardaki endişelerini gündeme getiren sivil aktivistler, insan hakları savunucuları ve devletin yolsuzluklarını ortaya çıkaran bireylere karşı usulsüz yaptırımlar uygulanmamalıdır ve bu bireylerin güvenliği sağlanmalıdır.

IV. Anlamli Sivil Katılım için Ön Koşullar:

12. Sivil katılım, karşılıklı fikir paylaşımına ve kamunun ihtiyaçlarının karşılandığı zenginleştirilmiş bir karar-alma sürecine ortam hazırlar.

13. Sivil katılım, geniş ve anlamlı bir katılım sürecini teşvik etmek amacıyla uygun bir yasal çerçeve kapsamında garanti altına alınmalıdır. Özel kısıtlamalar olması durumunda bunlar açık bir şekilde tanımlanmalı ve sınırlı tutulmalıdır.

14. Gündem belirlemek, yasa tasarısı hazırlamak, kabul etmek, uygulamaya geçirmek, izlemek ve yeniden yapılandırmak gibi karar alma sürecinin tüm aşamaları sivil katılıma açık olmalıdır. Sivil katılım belli bir yöntem belirtilerek kısıtlanmamalı ve bu çerçevede online ve offline olmak üzere çeşitli yöntem ve platformlar kullanılabilir.

15. Kamu kurum ve kuruluşları karar-verme sürecinde şeffaf prosedürlere bağlı kalmalıdır.

16. Kamu kurum ve kuruluşları anlamlı sivil katılımı teşvik edebilmek için gerekli idari hizmetleri ve kaynakları erişilebilir kılmalıdır.

17. Kamu kurum ve kuruluşları karar alma süreci hakkında sivil topluma güncel, erişilebilir ve kapsamlı bilgi sağlamalıdır.

18. Kamu kurum ve kuruluşları sivil katılımı teşvik etmek için yeni bilgi ve iletişim teknolojilerinden, infografik ve sosyal medya gibi uygulamalardan gerektiği şekilde faydalanıyor olmalıdır.

19. Karar alma süreçlerine sivil katılımın yasal çerçeveye uygun şekilde yürütülmediği ya da tamamen göz ardı edildiği durumlarda etkin şikayet ve telafi mekanizmaları kamuya açık olmalı ve adil bir şekilde yönetilmelidir.
20. Yasalar, politika belgeleri ve kararlar, sivil katılım hakkındaki yasalar çerçevesinde anlamlı bir katılım süreci gözetilmeden benimsenmemelidir.

V. Sivil Katılım Düzeyleri

21. Üye ülkeler bilgiye erişim, istişare, diyalog, ortaklık ve ortak karar alma gibi sivil katılımın farklı düzeylerinde etkinlik sağlanması için gerekli yasal garanti mekanizmalarını ve yeterli kaynakları sağlamalıdır.
22. Sivil katılımın modalitesi katılım düzeyinin fonksiyonuna ve karar alma sürecinin aşamasına göre değişebilir.

Bilgiye erişim

23. Bilgiye erişim gerçek bir sivil katılım için zaruri bir önkoşuldur.
24. Kamu kurum ve kuruluşları karar alma sürecinin tüm aşamalarında kamuya zamanında ve doğru bilgi sağlamalıdır. Paylaşılan bilgi açık ve anlaşılır bir dilde ve uygun ve erişilebilir bir formatta olmalıdır.
25. Kamu kurum ve kuruluşları temel belgelere, açık veriye, kamuya açık etkinlik duyurularına ve online istişare, geri bildirim ve dilekçe imkanlarına tam erişimi sağlayan web siteleri ya da online platformlar açmalıdır.
26. Erişilebilirliği arttırmak ve sivil katılım olanaklarını teşvik etmek için farkındalık kampanyaları düzenlenmelidir.

İstişare

27. İstişare resmi bir prosedür kapsamında kamu ile belli bir politikanın oluşturulması, uygulanması ve değerlendirilmesi

- hakkında tartışma fırsatı sunar. Kanıta dayalı politika yapımı, uygulanması ve izlenmesi için bir temel oluşturur.
28. Kamu kurum ve kuruluşları istişare için hedefleri, süreçleri ve yöntemleri açıklayan bir plan oluşturmaya teşvik edilir.
- 29.İstişare farklı yöntem ve araçlar kullanılarak gerçekleştirilebilir: birebir görüşmeler, odak grupları, araştırma ve anketler, dijital araçlar (örneğin, online platformlar, sosyal medya ya da istişare web sayfaları), vb. Kamu kurum ve kuruluşları duruma göre en uygun istişare yöntemini seçmeli fakat benimsenen modeller dezavantajlı ve dışta bırakılan gruplara öncelik verecek ve en yüksek katılım oranını sağlayacak şekilde esnek ve ihtiyaca göre uyumlaştırılabilir olmalıdır.
30. Kamu kurum ve kuruluşları istişare sürecinin neticeleri hakkında kamuya geri bildirim vermelidir. Bu geri bildirim kabul edilen ya da reddedilen öneri ve fikirlerin listesini kabul ve red gerekçeleri ile birlikte içeriyor olmalıdır.
- 31.İstişarenin yasal ve prosedürel çerçevesi taslak belgelerle ilgili yapılacak öneriler için makul bir son teslim tarihi belirlemelidir.
- 32.Hızlandırılmış istişare süreçlerine ancak acil durumlar gibi istisnai koşullarda izin verilmeli ve uygulanmaları teşvik edilmemelidir.

Diyalog

33. Diyalog geniş bir konu yelpazesi hakkında ya da belirli bir politika konusunda uzun süreli, sonuç odaklı ve yapılandırılmış süreçlerle karşılıklı çıkarlara yönelik kamu kurum ve kuruluşları, bireyler ve HDÖlerin fikir alışverişi ile gerçekleşir.
- 34.Kamu kurum ve kuruluşları ve HDÖler kalıcı bir diyalog için çeşitli platformları kullanmalı ve bu platformları ilgili

paydaşların katılımına açmalıdır. Platformlar, açık duruşmaları, kamuya açık forumları, çok-sektörlü konseyleri ya da benzer yapıları içerebilir.

35. Kamu kurum ve kuruluşları bu daimi yapıların, seçilmiş görevlilerin ve kamu denetçilerinin yetkilerinin anlamlı diyalog ve kamunun kapsamlı temsiline yer verecek şekilde olmasını sağlamalıdır.

Ortaklık ve Ortak Karar

36. Ortaklık ve ortak karar vermek, bireylerin, HDÖlerin ve ilgili grupların gündem oluşturulması, taslak hazırlamak, karar vermek, uygulamak, izlemek ve yeniden değerlendirmek gibi karar alma sürecinin her aşamasına katılma imkânı bulduğu sivil katılımın en ileri düzeydeki aşamasıdır.
37. Kamu kurum ve kuruluşları ile HDÖler müşterek çalışma grupları ve komiteler hazırlayıp önemli belgelerin ve katılımcı bütçe oluşturma gibi kararların taslaklarını birlikte oluşturmalarıdır. Bu kararların uygulamasında da stratejik ortaklık ilkesini benimsemelidirler.
38. Üye ülkelerin kamu kurum ve kuruluşları, ortak karar verilen platformlarda (konseyler, çalışma grupları, uzman toplantıları gibi) HDÖler ve diğer ilgili grupların katılımı için açık prosedürler ve şeffaf kriterler benimsemelidirler. Kamu kurum ve kuruluşları HDÖleri bu tip ortak karar gruplarına dahil ederken, HDÖlerin tartışılan alan hakkında uzmanlıklarını ve önceden bu konuda yaptıkları katkıları göz önünde bulundurmalıdır.

VI. Anlamlı Sivil Katılımın Uygulamada Garanti Edilmesi

39. Sivil katılımı güvence altına alacak bir yasal ve düzenleyici mevzuat özellikle tavsiye edilmekle birlikte, üye ülkeler aynı

zamanda karar alma sürecinin her aşamasında yukarıdaki yönergeler ile maksimum uyumu sağlamalıdır.

40. Üye ülkeler yukarıdaki yönergeleri kabul etmekle beraber, kamu kurum ve kuruluşları bu yönergelerin uygulanmasını teminat altına almalı ve anlamlı katılım için gerekli araç ve kaynakları sağlamalıdır.
41. Eğer üye ülkeler HDÖlerin politik faaliyetlere katılımını düzenleme altına alacaklarsa, tam olarak hangi faaliyetlerin politik olarak değerlendirildiğini açık bir şekilde ifade etmelidirler. Eğer politik faaliyetler kısıtlanacaksa, bu kısıtlamalar açıkça belirtilmeli ve kapsamaları dar tutulmalıdır.
42. Üye ülkeler katılım mekanizmalarının farklı kurum ve kuruluşlar tarafından uyumlu bir şekilde benimsenmesini ve uygulanmasını broşürler, online araçlar ve kullanıcıya dost yönergeler gibi farklı uygulamalar ile teşvik etmelidirler.
43. Üye ülkeler, kamu kurum ve kuruluşları ve HDÖ temsilcileri için bu rehberdeki yönergelerin pratik uygulamasına ve ilgili ulusal mevzuata yönelik farkındalık artırma çalışmaları ve eğitimler düzenlemelidir.
44. Sivil katılım süreçlerini geliştirme ve yürütmekle sorumlu koordinasyon organlarının rolü açıkça tanımlanmalı, vurgulanmalı ve desteklenmelidir.
45. İşbirliği oluşturmak için çerçeve antlaşmaları sivil toplum ve kamu kurum ve kuruluşları arasında karşılıklı etkileşim, katılım ve ortaklığı destekleyebilir.
46. Aynı ve maddi bağış ve yardımlar, idari hizmetler ve diğer hizmet tipleri gibi ek kaynaklar anlamlı bir katılım süreci için katılımcılara sunulmalıdır.

- 47.HDÖler katılım olanaklarını daha çok kişiye duyurmak ve daha geniş bir paydaş grubunun ve toplumun genelinin sürece katkı koyabilmesini sağlamak amacıyla kendi iletişim kanallarını ve temaslarını kullanmalıdır.
48. HDÖler ve gözlemciler sivil katılım hakkındaki yasa ve yönetmeliklerin uygulamasını izlemeli ve değerlendirmelidir.
49. Medya, karar alma süreçlerinde bilginin toplanması, işlenmesi ve dağıtımında etkin bir rol almaları konusunda teşvik edilmelidir.